

การใช้คำราชาศัพท์ในหนังสือราชการ

ผู้ที่พูดไทยได้ เขียนไทยได้ ไม่ได้หมายความว่าเราจะใช้ ราชาศัพท์เป็น บางคนใช้วิธีง่ายๆ แต่ไม่ถูกระเบียบแบบแผน แม้ผู้รู้หลักเกณฑ์การใช้ราชาศัพท์ และรู้ ราชาศัพท์มากมายหลายคำ ก็อาจใช้ผิดพลาดได้ หากไม่มีโอกาสได้ใช้บ่อย ๆ แต่สำหรับผู้ที่เป็นข้าราชการไม่ว่าจะดำรงตำแหน่งใด ระดับใด ราชาศัพท์มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานมากบ้างน้อยบ้าง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ข้าราชการ ควรจะใช้ราชาศัพท์เป็น โดยการใช้ใจศึกษา (หากยังไม่รู้) ฟังสังเกตและ จดจำ เพื่อสามารถนำไปใช้ได้ อย่างถูกต้อง ดังคำกล่าวของ หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช นักปราชญ์ของวงการ ภาษาไทยท่านหนึ่ง ซึ่งได้กล่าวไว้เมื่อวันที่ ๒๕กรกฎาคม ๒๕๐๕ ในคราวที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระราชดำริ เรื่อง ปัญหาการใช้คำไทย ในการประชุมทางวิชาการของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความตอนหนึ่งว่า “... ความจริงราชาศัพท์ เป็นของจำเป็น เป็นหน้าที่ของผู้จงรักภักดีทุกคน จะต้องพูดให้ได้ เพราะเหตุว่าทุกวันนี้เป็นสมัยที่ ประชาชนและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เข้าใกล้ชิดกันได้ดีที่สุด ตั้งแต่ตั้งประเทศ ไทยมาไม่เคยปรากฏ ถ้าหากว่าไม่มีสิ่งที่จะกราบบังคมทูลให้เข้าถึงได้แล้วก็หมด ความหมาย ทรงพระราชอุทิศสาหะเท่าไรก็เปล่าประโยชน์ เป็นหน้าที่ของราษฎรไทยที่ จงรักภักดีทุกคน ถ้าไม่ทราบก็จะต้องเริ่มเรียนราชาศัพท์กันโดยด่วน ปล่อยละเลยไว้ ไม่ได้อีกต่อไป แล้วไม่มีเหตุใดๆ เลยที่จะหลีกเลี่ยงไม่ใช้ราชาศัพท์...”

การใช้คำราชาศัพท์ในหนังสือราชการ ผู้ใช้จำเป็นต้องเข้าใจถึงความหมายให้ ลึกซึ่งถูกต้องตามแบบแผน บางคำมีข้อกำหนดไว้เฉพาะ ซึ่งผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ก่อน แท้ ก่อน แต่ในที่นี้ จะไม่กล่าวถึงที่มาของราชาศัพท์ วิธีการเปลี่ยนคำสามัญให้เป็นคำราชา ศัพท์ หรือคำสามัญนี้เป็นราชาศัพท์ ว่าอย่างไร เพราะท่านสามารถหาความรู้เหล่านี้ได้ จากหนังสือหลักภาษา หรือการใช้ภาษา หรือหนังสือเกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์โดยตรง นอกจากนี้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยงานสารบรรณ พ.ศ.๒๕๒๖ ได้ กำหนดการใช้คำขึ้นต้น และคำลงท้ายของหนังสือราชการซึ่งเกี่ยวข้องกับราชาศัพท์ไว้ ด้วยแล้ว ดังนั้น จึงขอกล่าวเฉพาะราชาศัพท์ที่มักมีปัญหาในการใช้ และหน่วยต่างๆ

ของ ทร. ได้เคยสอบถามเพื่อขอ คำอธิบายในการใช้จาก สบ.ทร. โดยได้รวบรวมความรู้ และแนวทาง การเลือกใช้คำราชาศัพท์มาอธิบายเป็นข้อ ๆ ดังนี้

ข้อ ๑ การออกพระนามของพระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์

มักพบอยู่เสมอว่า บางคนใช้ผิด บางคนใช้ยื่นย่อเกินไป เช่น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดั่งนี้เป็นการไม่สมควร ที่ถูกต้องควรออกพระนามเต็ม หรือพระนามย่อตามที่กำหนดไว้ เท่านั้น (อย่าย่อเอง) คำว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ใช้เมื่อทรงรับพระราชสมบัติแล้ว แต่ ยังมีได้ทรงรับ พระบรมราชาภิเษก แต่พระมหากษัตริย์รัชกาลปัจจุบัน ได้เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโบราณราชประเพณีแล้ว จะต้องออกพระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ในรัชกาลปัจจุบัน การออกพระนามของพระมหากษัตริย์ และพระบรมราชวงศ์ มีดังนี้

๑. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หรือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒. สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ หรือ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ หรือสมเด็จพระบรมราชินีนาถ

๓. สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี หรือ สมเด็จพระบรมราชชนนี

๔. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร หรือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

๕. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหจักรีสิรินธร สยามบรมราชกุมารี หรือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๖. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

๗. สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

๘. พระเจ้ารวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชทินนดามาตุ
๙. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา
๑๐. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริภาจุฑาภรณ์
๑๑. พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ
๑๒. หม่อมเจ้าสิริวัณวรี มหิดล

ข้อ ๒ การใช้คำนำพระนาม

ในการออกขานพระนามของพระบรมวงศานุวงศ์จะมีคำนำ พระนามซึ่งแสดงว่า เป็นพระประยูรญาติชั้นใด หรือมีพระอิสริยยศและพระยศทางทหารอย่างไร ซึ่งบางครั้งผู้ใช้ราชศัพท์อาจเกิดความสับสนว่าควรเรียงลำดับใดก่อนหลังอย่างไรจึงจะถูกต้อง ตามธรรมเนียม การออกขานพระนามราชวงศ์ กำหนดให้ออกขานพระนามโดยเรียงคำนำ พระนามดังนี้

๑. พระยศทางทหาร

๒. คำนำพระนามเพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นพระประยูรญาติ ชั้นใดในพระมหากษัตริย์ (คำบอกเครือญาติ) เช่น พระเจ้าลูกเธอ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ สมเด็จพระบรม อัยยิกาเจ้า สมเด็จพระราชปิตุลา พระเจ้าหลานเธอ เป็นต้น

๓. พระอิสริยยศ หรือที่เข้าใจโดยทั่วไปว่า คือ สกุลยศ (คำบอกชั้นเจ้านาย) หมายความว่า พระราชวงศ์พระองค์นั้นถือกำเนิดมา มีพระยศทางขัตติยราชสกุลชั้นใด เช่น เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า เป็นต้น

๔. พระนามเดิม

๕. หลังจากพระนามเดิม ถ้าพระราชวงศ์พระองค์นั้นได้ ปฏิบัติราชการแผ่นดินมีความดีความชอบ ได้รับการสถาปนา พระอิสริยยศ ขึ้นเป็น เจ้าต่างกรม จึงต่อพระนามกรมไว้ท้ายพระนามเดิม

ตัวอย่าง

จอมพล สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

-จอมพล = พระยศทางทหาร

-สมเด็จพระราชปิตุลา = คำบอกลำดับ เครื่องญาติ

-เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ = พระอิสริยยศและพระนามเดิม

-กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช = พระนามกรม

ตัวอย่าง

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

-สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ = คำบอกลำดับ เครื่องญาติ

-เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา = พระอิสริยยศและพระนามเดิม

-กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ = พระนามกรม

การออกพระนาม สำหรับเจ้านายชั้นหม่อมเจ้า ไม่ต้องมีคำนำพระนามบอกเครื่องญาติ

อนึ่ง ในการเขียนพระนามดังกล่าวข้างต้นนี้ พึงระมัดระวังการใช้วรรคตอนให้ถูกต้อง คือ จะต้องเว้นวรรคตอนระหว่างกลุ่มคำซึ่งเป็นคำนำพระนามทุกกลุ่มคำด้วย

ข้อ ๓ การใช้คำว่า “ทรง” นำหน้าคำกริยาที่เป็นราชาศัพท์ อยู่แล้ว มักพบอยู่เสมอๆ ทั้งในการพูดและการเขียน เช่น ใช้ว่า ทรงเสด็จ ทรงตรัส ทรงพระราชทาน ซึ่งถือว่าผิดหลักการใช้คำกริยาราชศัพท์ เพราะคำว่า เสด็จ ตรัส พระราชทาน เหล่านี้เป็นคำราชาศัพท์อยู่แล้ว จึงไม่ต้องมีคำว่า “ทรง” นำหน้า ดังนั้น ในการใช้คำกริยาราชศัพท์ในประโยค ขอให้สังเกตและจดจำหลักง่ายๆ ว่า คำที่เป็นกริยาราชศัพท์อยู่แล้ว สามารถนำไปใช้ในประโยคได้ทันที โดยไม่ต้องใช้คำว่า “ทรง” นำหน้าอีก ได้แก่คำดังต่อไปนี้

ประสูติ = เกิด

ทอดพระเนตร = ดู

บรรทม = นอน

เสด็จ = ไป

เสวย = กิน

ทรง = อาบน้ำ

ประทับ = นั่ง อยู่

ประวร = ป่วย

ผนวช = บวช

พระราชทาน = ให้

ตรัส = พูด

ประทาน = ให้

กริ้ว = โกรธ

โปรด = รักชอบ

นอกจากคำกริยาราชศัพท์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะเป็นคำกริยาราชศัพท์ ที่เกิดจากการสร้างคำโดยวิธี ใช้คำว่า “ทรง” นำหน้าคำกริยา หรือคำนามธรรมดา กับคำนามราชาศัพท์ (มีคำ “พระ” นำหน้า) ทั้งสิ้น เช่น ทรงวิ่ง ทรงยินดี ทรงสั่งสอน ทรงม้า ทรงเรือใบ ทรงสกี ทรง พระปรีชา ทรงพระสุบิน และทรงพระราชสมภพ เป็นต้น

ข้อ ๔ การใช้คำว่า “เป็น” กับ “มี”

คำว่า “เป็น” กับ “มี” ถ้าใช้นำหน้าคำที่เป็นราชาศัพท์ ไม่ใช่คำว่า “ทรงเป็น” “ทรงมี” เช่น เป็นพระราชโอรส เป็นพระราชนัดดา มีพระบรมราชโองการ มีพระราช

เสาวนีย์ ต่อเมื่อใช้นำหน้าคำธรรมดา จึงจะใช้ “ทรงเป็น” “ทรงมี” เช่น ทรงเป็นทหาร ทรงเป็นครู ทรงเป็น นักปราชญ์ ทรงมีกรรม ทรงมีทุกข์ เป็นต้น

ข้อ ๕ คำกริยาราชศัพท์และคำนามราชศัพท์ที่มีความหมายเดียวกัน แต่ใช้ต่างกันตามลำดับพระอิสริยยศศักดิ์

จะขอกล่าวเฉพาะคำที่มักใช้เป็นประจำในหนังสือราชการ

คำสั่ง

พระบรมราชโองการ

พระมหากษัตริย์

พระราชโองการ

พระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระราชินีนาถ

ต่างประเทศ

พระราชเสาวนีย์

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระบรม

ราชินี, สมเด็จพระบรมราชชนนี

พระเสาวนีย์

สมเด็จพระราชินี และพระราชินี ต่างประเทศ

พระราชบัญชา, พระราชดำรัสสั่ง

สมเด็จพระยุพราช

พระราชบัญชา, พระราชดำรัสสั่ง

สมเด็จพระบรมราชกุมารี

พระราชดำรัสสั่ง, พระบัญชา

พระราชวงศ์* ,สมเด็จพระสังฆราช

คำพูด

พระราชดำรัส, พระราชกระแส

พระมหากษัตริย์ ,พระราชวงศ์ชั้นสูง*

พระดำรัส, ตรัส, รับสั่ง

พระราชวงศ์

คำสอน

พระบรมาโฆวาท

พระมหากษัตริย์

พระราโฆวาท

พระราชวงศ์ชั้นสูง

พระโอิวาท

พระราชวงศ์

อุปถัมภ์

พระบรมราชูปถัมภ์

พระมหากษัตริย์

พระบรมราชินูปถัมภ์

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระราชินี

พระราชูปถัมภ์
, สมเด็จพระบรมราชกุมารี

สมเด็จพระบรมราชชนนี, สมเด็จพระยุพราช

พระอุปถัมภ์

พระราชวงศ์

อนุเคราะห์

พระบรมราชานุเคราะห์

พระมหากษัตริย์

พระราชานุเคราะห์

พระราชวงศ์ชั้นสูง

พระอนุเคราะห์

พระราชวงศ์

คำวินิจฉัย

พระบรมราชวินิจฉัย

พระมหากษัตริย์ที่ทรงรับพระบรมราชาภิเษกแล้ว

พระราชวินิจฉัย

พระมหากษัตริย์ทั่วไป สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

และพระราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศศักดิ์สูงทรงเสวตฉัตร ๙ ชั้น

พระวินิจจัย

พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า พระองค์เจ้า

ความคิด

พระราชดำริ

พระมหากษัตริย์ และ พระราชวงศ์ชั้นสูง

พระดำริ

พระราชวงศ์

ให้

ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท พระมหากษัตริย์ , สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

ทราบฝ่าละอองพระบาท พระบรมวงศ์ชั้นสูง

ทราบฝ่าพระบาท, ทรงทราบ พระราชวงศ์, พระองค์เจ้า, หม่อมเจ้า

ให้

พระราชทาน พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ตั้งแต่ชั้นเจ้าฟ้าขึ้นไป

ประทาน พระองค์เจ้า หม่อมเจ้า

ให้

ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย พระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์

(ของเล็ก) ชั้นสูง น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวาย (ของใหญ่หรือของจำนวนมาก) ถวาย (สิ่งที่เป็นนามธรรม)

ถวาย

พระราชวงศ์, พระสงฆ์

ตาย

สวรรคต, เสด็จสวรรคต พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ชั้นสูง

ทิววกต, เสด็จทิววกต พระมหากษัตริย์ต่างประเทศ, กรมพระราชวัง
บวรสถานมงคล พระราชวงศ์ที่ดำรงพระอิสริยยศักดิ์สูง ทรงเสวยตณัตร ๗ ชั้น, เจ้าฟ้าซึ่ง
ได้รับการเฉลิมพระยศ พิเศษ แต่ย้งทรงนัตร ๕ ชั้น*

สิ้นพระชนม์ พระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า, พระองค์เจ้า, สมเด็จพระสังฆราช
เจ้าและสมเด็จพระสังฆราช

สิ้นชีพิตักษัย, ถึงชีพิตักษัย หม่อมเจ้า

ถึงแก่พิราลัย เจ้าประเทศราช เจ้าผู้ครองนครสมเด็จพระเจ้าพระยา

ถึงแก่สัณกรรม ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา

-ปัจจุบันใช้กับผู้ที่ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา
ประธานองคมนตรี องคมนตรี รัฐบุรุษ ประธานสภา ผู้แทนราษฎร ประธานศาลฎีกา ผู้
ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นปฐมจุลจอมเกล้า

ถึงแก่อนิจกรรม ผู้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยา

-ปัจจุบันอนุโลมใช้กับผู้ที่ได้รับ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตั้งแต่ชั้น
ประถมาภรณ์มงกุฎไทย หรือทุติยจุลจอมเกล้า และทุติย จุลจอมเกล้าวิเศษ ข้าราชการ
ตั้งแต่ ระดับ ๕ ขึ้นไป

ถึงแก่กรรม สุภาพชนทั่วไป

รูปถ่าย

พระบรมฉายาลักษณ์, พระบรมรูป

พระมหากษัตริย์

พระฉายาลักษณ์, พระรูป
พระราชวงศ์ทั่วไป

สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และ

รูปวาด, รูปเขียน

พระบรมฉายาสาทิสลักษณ์,พระบรมสาทิสลักษณ์ พระมหากษัตริย์

พระสาทิสลักษณ์ พระรูปเขียน สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และพระ
ราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป

รูปหล่อ รูปปั้น

พระบรมรูปหล่อ,พระบรมรูปปั้น พระมหากษัตริย์

พระรูปหล่อ, พระรูปปั้น สมเด็จพระบรมราชินีนาถ และ
พระราชวงศ์ทั่วไป

อนุสาวรีย์ พระบรมราชานุสาวรีย์ พระมหากษัตริย์

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระบรมราชเจ้า กรม
พระราชวังบวร

พระราชานุสาวรีย์ พระราชวงศ์ชั้นสูง

พระอนุสาวรีย์ พระราชวงศ์

ชื่อ

พระปรมาภิไธย ,พระบรมนามาภิไธย พระมหากษัตริย์

พระนามาภิไธย พระราชวงศ์ชั้นสูง

พระนาม พระราชวงศ์

รายงาน

กราบบังคมทูลรายงาน พระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ชั้นสูง

กราบทูลรายงาน ถวายรายงาน พระราชวงศ์

ข้อ ๖ รับสั่ง ตรัส คำรัส พระราชดำรัส พระราชกระแส

ราชาศัพท์ทั้ง ๕ คำนี้ แปลว่า คำพูด หรือ พูด แต่ “พระราชดำรัส พระราชกระแส” ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์

ส่วน “รับสั่ง ตรัส คำรัส” ใช้สำหรับเจ้านายในพระบรมราชวงศ์

ในหนังสือเก่าหลายๆ ฉบับ มีคำว่า รับสั่ง ตรัส คำรัส ใช้กับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่เหมือนกัน ถ้าเป็นเรื่องธรรมดาสามัญไม่ใช่ราชการ ท่านใช้ “รับสั่ง” หรือ “ตรัส” ถ้าเป็นราชการเรื่องสำคัญก็ใช้เป็นทางราชการว่า “พระราชดำรัส พระราชกระแส” ถ้าเป็นคำสั่งซึ่งตราเป็นด้วยกฎหมายก็ใช้ว่า “พระบรมราชโองการ”

ข้อ ๗ ทรงพระผนวช

คำว่า ผนวช เป็นกริยาราชศัพท์อยู่แล้ว ตามหลักไม่ต้องใช้คำว่า “ทรง” นำหน้า แต่สำหรับพระมหากษัตริย์ใช้ว่า “ทรงพระผนวช”

ข้อ ๘ เสด็จพระราชดำเนิน เสด็จ

คำว่า “เสด็จ” นั้น กริยาแท้อยู่ที่คำที่ตามหลังมา เช่น เสด็จขึ้น เสด็จลง เสด็จเข้า เสด็จออก เสด็จประพาส เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เสด็จสวรรคต เป็นต้น จะเห็นได้ว่ากริยาหลักที่เป็นเนื้อความอยู่ที่ คำหลังทั้งสิ้น การใช้ เสด็จ ในรูปแบบนี้ พอเทียบได้กับคำว่า ทรง ที่เติมลงหน้ากริยาต่างๆ นั่นเอง เขมรก็ใช้เช่นนี้เหมือนกัน และยังใช้ในความหมายหนึ่ง คือหมายถึง กษัตริย์ หรือผู้ที่มีไชยฐานสามัญ ดังคำที่พูดว่า รับเสด็จ ส่งเสด็จ

คำว่า “เสด็จพระราชดำเนิน” และ “เสด็จ” ในความหมายว่า การเดินทางไปมา โดยยานพาหนะ โดยกระบวนแห่ตามโบราณราชประเพณี หรือเดินไปตามลาดพระบาท

เสด็จพระราชดำเนิน ใช้เฉพาะกับพระมหากษัตริย์ พระบรมราชินี พระยุพราช และเจ้านายชั้นสูงที่เฉลิมพระเสวตฉัตร ๙ ชั้น จะใช้แก่เจ้านายชั้นรองลงมาไม่ได้

ปัจจุบันใช้กับเจ้านายตั้งแต่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ขึ้นไป ฉะนั้น การเดินทางจะ
ไป จะมา จะกลับ จะแปรพระราชฐานฯลฯ ต้องเดิมคำอันเป็นใจความสำคัญไว้ข้างหลัง
ด้วย เช่น เสด็จพระราชดำเนิน โดยกระบวนรถพระที่นั่งไปยังพระบรมมหาราช-วัง
เสด็จพระราชดำเนินกลับ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ณ วัง
ไกลกังวล

เสด็จพระราชดำเนิน สามารถใช้คำย่อว่า เสด็จฯ ก็ได้ สำหรับเจ้านายชั้น
รองลงมาใช้ว่า เสด็จ

อนึ่ง คำว่า เสด็จพระดำเนิน ไม่มีใช้ในราชาศัพท์ มีแต่ ทรงพระดำเนิน แปลว่า เดิน
สำหรับพระมหากษัตริย์และ พระราชวงศ์ และ ทรงดำเนิน สำหรับหม่อมเจ้า

ข้อ ๕ ความหมายของการพระราชพิธี การพระราชกุศล และรัฐพิธี

การพระราชพิธี หมายความว่า งานพิธีซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้น อาจเป็นงานประจำปี หรืออาจเป็นงานจร และในงาน
นั้นอาจมีพิธีกรรม ทั้งทางพระพุทธศาสนาหรือพิธีกรรมตามลัทธิอื่นด้วย เช่น พิธีตาม
ลัทธิพราหมณ์

พระราชพิธีประจำปี เป็นพระราชพิธีที่มีตามวาระเมื่อถึงรอบปี เช่น พระราชพิธี
เฉลิมพระชนมพรรษา พระราชพิธีฉัตรมงคล พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรก
นาขวัญ เป็นต้น ส่วนพระราชพิธีจร หมายถึง พระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบขึ้นในมหามงคลสมัยพิเศษต่างๆ นอกเหนือจากพระราช
พิธีปกติประจำแผ่นดิน เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธี มหามงคลเฉลิม
พระชนมพรรษาห้ารอบ พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก เป็นต้น

การพระราชกุศลนั้น หมายถึงงานซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นตามพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เช่น การ
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันวิสาขบูชา หรือวันมาฆบูชา เป็นต้น

ส่วนรัฐพิธีนั้น หมายถึงงานที่รัฐบาลได้กำหนดขึ้นให้เป็นงานพิธีของรัฐ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปในพิธีนั้นด้วย เช่น รัฐพิธีฉลองวันพระราชทานรัฐธรรมนูญ รัฐพิธีพระบรมราชานุสรณ์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นต้น

ข้อ ๑๐ วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพระบรมราชสมภพ

“วันเฉลิมพระชนมพรรษา” มิได้หมายความว่า เป็น “วันพระบรมราชสมภพ” แต่เป็นเพียงวันบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลคล้ายวันพระบรมราชสมภพ ที่ได้เวียนมาบรรจบครบรอบอีก ปีหนึ่งเท่านั้นเอง วันพระบรมราชสมภพมีวันเดียว คำสามัญเรียกว่า วันเกิด วันถือกำเนิด

“วันพระบรมราชสมภพ” ในรัชกาลปัจจุบัน คือวันจันทร์ที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๐ ส่วนวันที่ ๕ ธันวาคม ของทุกปีที่ผ่านมา มิใช่วันพระบรมราชสมภพ แต่เป็น “วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ”

ข้อ ๑๑ พระชนมพรรษา พระชนมายุ พระชันษา

คำราชาศัพท์ทั้ง ๓ คำนี้ แปลว่า อายุ สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ใช้คำว่า “พระชนมพรรษา” (แต่ก่อน ในหนังสือเก่า ท่านใช้ว่า พระชนมายุ ก็มี) และใช้คำว่า “พรรษา” แทน “ปี”

สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระยุพราช สมเด็จพระอนุชาธิราช สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระบรมราชกุมารี และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า สกลมหาสังฆปริณายก ผู้ได้รับ มหาสมณุตมาภิเษก เป็น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า แล้ว ต้องใช้คำว่า “พระชนมายุ” แทน “อายุ” และใช้คำว่า “พรรษา” แทน “ปี”

ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ นอกจากที่กล่าวแล้ว ใช้คำว่า “พระชันษา” แทนคำว่า “อายุ” และจำนวนปี ก็คงใช้ว่า “ปี” ไม่เปลี่ยนเป็น “พรรษา”

ข้อ ๑๒ คำว่า “พระบรมราชวโรกาส” เป็นอีกคำหนึ่งที่ใช้ติดกันมาก หรือบางทีก็ใช้สับสนกับคำว่า “พระราชวโรกาส” เช่น ใช้ว่า ในพระบรมราชวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ในพระราชวโรกาสวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพ เช่นนี้ไม่ถูกต้อง เพราะ “พระบรมราชวโรกาส” เป็นคำสำหรับพระมหากษัตริย์

“พระราชวโรกาส” เป็นคำสำหรับ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนก-ชนนี สมเด็จพระยุพราช รวมทั้ง สมเด็จพระบรมราชกุมารี แต่มีข้อจำกัดให้ใช้ได้เพียงสองกรณี จำง่าย ๆ ว่า จะใช้เมื่อเป็นการขอโอกาส กับ ให้โอกาส เท่านั้น คือ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส หรือขอพระราชทานพระราชวโรกาส กับ พระราชทานพระบรมราชวโรกาส หรือพระราชทานพระราชวโรกาส ในกรณีอื่นๆ หรือเนื้อความอื่นๆ ให้ใช้โอกาส เช่น

ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสน้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายที่ดิน

ในโอกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ พระราชทาน พระบรมราโชวาท แก่ผู้เข้าเฝ้า ฯ ด้วย

ข้อ ๑๓ คำว่า หมายกำหนดการ กำหนดการ

คำ ๒ คำนี้ ไม่ใช่ราชาศัพท์ แต่เป็นคำที่เกี่ยวกับประเพณี ในราชสำนัก มักมีผู้นำไปใช้ปะปนกัน โดยเข้าใจว่า หมายกำหนดการ ใช้สำหรับงาน หรือพิธีที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือพระราชวงศ์ชั้นสูง เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเป็นประธานของพิธี หรือมาทรงร่วมงาน ถ้าเป็นงานของบุคคลธรรมดาให้ใช้คำว่า “กำหนดการ” นับว่าเป็น ความเข้าใจที่ยังคลาดเคลื่อน

คำว่า “หมายกำหนดการ” หมายถึง เอกสารกำหนด ขั้นตอนของงานพระราชพิธี งานพระราชกุศล และรัฐพิธี ซึ่งสำนัก พระราชวังจัดทำขึ้นตามพระบรมราชโองการ ในต้นหมายจะระบุไว้แน่ชัดว่า “นายกรัฐมนตรี หรือเลขาธิการพระราชวัง รับพระบรมราชโองการ เหนือเกล้าฯ สั่งว่า ...” เสมอไป และสำนักพระราชวังจะต้องส่งต้น

หมายกำหนดการดังกล่าวนี้ เสนอนายกรัฐมนตรีลงนามรับสนอง พระบรมราชโองการ เพื่อให้เป็นพระบรมราชโองการที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ เช่น หมายกำหนดการพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุ เท้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกฯ ราชแห่งพระราชวงศ์จักรี หมายกำหนดการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันวิสาขบูชา เป็นต้น

ส่วน “กำหนดการ” ใช้สำหรับพระราชวงศ์และบุคคลสามัญทั่วไป เป็นเพียงเอกสารกำหนดขั้นตอนของงานทั่วไปที่ ส่วนราชการหรือเอกชนได้จัดขึ้น โดยเขียนไว้ในบัตรหรือบอกด้วยวาจา ให้ผู้ที่ไปร่วมงานหรือร่วมพิธีได้ทราบว่า มีรายการใด วัน เวลาใด สถานที่ใด แม้ว่าจะงานนั้นๆ จะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับเบื้องพระยุคลบาท เช่น เป็นงานที่ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมงาน แต่ถ้างานดังกล่าวไม่มีในงาน พระราชพิธีงานพระราชกุศล หรือรัฐพิธี ซึ่งมีพระบรมราชโองการให้กำหนดขึ้นแล้ว จะเรียกว่า หมายกำหนดการไม่ได้ ต้องเรียกว่า “กำหนดการ” ทั้งสิ้น เช่น พิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนิน มาเป็นองค์ประธานในพิธี แต่งานนี้มิใช่พระราชพิธีที่มีพระบรมราชโองการให้จัดขึ้น หากแต่เป็นงานที่ทางราชการทหารจัดขึ้นเพื่อแสดงความสามัคคีต่อพระองค์ท่าน จึงใช้ว่า “กำหนดการ”

ข้อ ๑๔ คำว่า ประทับนั่ง ประทับยืน

ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายเวลานี้ เป็นการใช้คำที่ไม่ถูกต้อง คำว่า “ประทับ” ในราชาศัพท์แปลว่า “นั่ง” อยู่แล้ว จะเติมคำว่านั่งให้ทับศัพท์ ทำไมก็ไม่ทราบ จริงอยู่คำว่าประทับ แปลว่า “อยู่” ก็ได้ แต่การใช้ราชาศัพท์ที่ถูกต้องว่า ประทับพระเก้าอี้ คงไม่มีใครที่ไหน จะเข้าใจว่า อยู่เก้าอี้ แน่ ต้องเข้าใจว่านั่งเก้าอี้ทั้งนั้น จึงไม่ควรใช้ประทับนั่ง ให้ใช้ประทับพระเก้าอี้ ส่วนคำว่า “ยืน” ให้ใช้ราชาศัพท์ว่า “ทรงยืน” หากใช้ว่า “ประทับยืน” ก็ยังนึกไม่ออกเลยจะอยู่ในอิริยาบถอย่างไร เพราะว่า จะต้องทั้งนั่งและยืนในเวลาเดียวกัน (ครั้งนั่งครั้งยืนกระมัง!)

ข้อ ๑๕ การใช้คำว่า “ใน” แทน “ของ” ในประโยคราชาศัพท์

คำว่า “ของ” ซึ่งใช้เป็นคำสำหรับนำหน้านามที่เป็นผู้ครอบครองนั้น ถ้าผู้ครอบครองเป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือพระบรมราชวงศ์ มักไม่นิยมใช้คำว่า “ของ” แต่จะเปลี่ยนเป็นใช้คำว่า “ใน” แทน เช่น ประโยคที่ว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ เป็น พระราชธิดาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” อย่างนี้ใช้ไม่ได้ ต้องเปลี่ยนคำว่า “ของ” เป็น “ใน” คือต้องใช้ว่า “สมเด็จพระเจ้าฟ้า-จุฬาภรณวลัยลักษณ์ฯ เป็นพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” สำหรับเจ้านายอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน ต้องใช้ “ใน” ทั้งสิ้น เช่น พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล เป็นพระโอรสในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร หรือถ้าจะกล่าวเพียงว่า “พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรี-ราเมศวร” ก็มีความหมายเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ยังมีการใช้คำว่า “ใน” แทน “ของ” อยู่อีกมากมาย ซึ่งจะยกตัวอย่างไว้พอสังเขป ดังนี้

- ข้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- เจ้าจอมมารดาในรัชกาลที่ ๕
- พระราชหัตถเลขาในสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
- พระราชโทรเลขในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

แต่ในการที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของในบางสิ่งบางอย่าง ท่านจะยังคงใช้คำว่า “ของ” ไม่เปลี่ยนไปใช้ว่า “ใน” เช่น สุนัขของพระองค์เจ้า ก. ที่ดิน ของพระองค์เจ้า ข. แต่มีข้อยกเว้นเมื่อจะกล่าวถึงห้างร้าน ธนาคาร ที่ได้รับพระราชทานตราตั้ง ท่านใช้ “ใน” เช่น พระราชทานตราตั้ง ให้เป็นธนาคารในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สำหรับประโยคที่แสดงให้เห็นว่าเป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือ พระราชวงศ์นั้น บางประโยคถ้าตัดคำว่า “ของ” ออกได้ ท่านก็ตัด เช่น นล่องพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นต้น

ข้อ ๑๖ ถวายการต้อนรับ

คำที่ใช้ผิบบ่อยๆ อีกคำหนึ่ง คือ “ถวายการต้อนรับ” ในสมัยนี้ แทนที่จะใช้ว่า “ต้อนรับ” มักจะใช้ว่า “ให้การต้อนรับ” เมื่อใช้เป็น ราชศัพท์ จึงเปลี่ยนคำว่า “ให้” เป็น “ถวาย” ใช้ว่า “ถวายการต้อนรับ” ซึ่งผิด คำว่าต้อนรับ มีราชศัพท์ใช้อยู่แล้ว คือ คำว่า รับเสด็จ จากปัญหาและข้อบกพร่องในการใช้คำราชศัพท์ที่ได้นำมา กล่าวไว้ข้างต้นนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องของราชศัพท์ที่จะต้องใช้เป็นประจำในการเขียนหนังสือราชการ แต่มักใช้กันผิดๆ หรือมีปัญหาในการใช้ด้วยความไม่รู้และ/หรือไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ประการหนึ่ง หรืออาจใช้ตามกัน (เห็นผู้ใหญ่ใช้ ก็เลยใช้ตาม) ด้วยความเข้าใจว่าเป็นตัวอย่างที่ถูกต้องแล้วอีกประการหนึ่ง ดังนั้น จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อเขียนเรื่องนี้ น่าจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้ที่ปฏิบัติราชการ เพื่อจะได้ใช้ราชศัพท์ได้อย่างถูกต้องตามประเพณีนิยมและช่วยกันเผยแพร่ความรู้ในการใช้ราชศัพท์ที่ถูกต้องต่อไปด้วย

อนึ่ง ผู้สนใจสามารถค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้จากหนังสือ ดังต่อไปนี้

๑. สารานุกรมไทย ฉบับกาญจนาภิเษก
๒. ราชศัพท์ ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
๓. รายงานผลงานวิจัย เรื่อง การใช้ราชศัพท์ไทย ของ วรนนท์ อักษรพงศ์ จัดพิมพ์โดยโครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่มา: <http://www.navy.mi.th/navadmin/saranaru3.htm>